

بررسی و تحلیل رابطه بین سیمای بصری شهر و رفتار شهروندان (مطالعه موردی: شهر اردبیل)

احمد آفتاب^{۱*}، ابراهیم علی پور^۲

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
^۲ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

چکیده

سیمای بصری شهرها بوسیله نظام پیچیده‌ای از نشانه‌ها، ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع شکل می‌گیرد و در فرایند تعامل میان انسان و شهر، محیط بصری به مثابه فصل مشترک این دو، زمینه ادراک، شناخت و ارزیابی محیطی شهروندان و بازدیدکنندگان را فراهم می‌آورد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل رابطه بین سیمای بصری شهر و رفتار شهروندان با تاکید بر شهر اردبیل می‌باشد. نوع تحقیق کاربردی و رویکرد حاکم بر فضای تحقیق توصیفی - تحلیلی و همبستگی می‌باشد؛ براین اساس، جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه در حجم نمونه ۵۰ نفر از مدیران، معاونان و کارشناسان شاغل در حوزه معماری، شهرسازی و زیباسازی شهرداری اردبیل و اساتید دانشگاه‌های شهر اردبیل می‌باشد و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره در قالب نرم افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین سیمای بصری شهر و آرامش شهری رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد از تحلیل نتایج رگرسیون چند متغیره می‌توان نتیجه گرفت که شاخص‌های سیمای بصری شهر بیشتری تاثیر را با ۰/۵۳۳ بر آرامش شهروندان و کمترین تاثیر را با ۰/۱۲۸ بر جهت‌یابی شهری داشته است. آنچه شهروندان از سیمای بصری شهر اردبیل انتظار دارند به ترتیب تأمین آرامش، امنیت، جلوگیری از بروز وندالیسم و کمک در جهت‌یابی است و نیز در جریان اصلاحات کالبدی شهر اردبیل، هویت منظر شهری بایستی بر جایگاه مذهبی - فرهنگی و گردشگری آن منطبق گردد.

کلید واژه‌ها: سیمای بصری، ادراک رفتار شهری، آرامش، شهر اردبیل

مقدمه

فضای شهری در مفهومی عام، ارتباط متقابل میان روابط و رفتارها است. یعنی ضمن آنکه محل همجواری هویت‌های فردی است، مهمترین عامل احراز هویت در یک زندگی شهری بوده و بر رفتار و روابط انسانی نیز تاثیر

می‌گذارد. اما آنچه حائز اهمیت است حضور مردم و وجود روابط اجتماعی حاکم بر آنهاست که مهمترین اصل در پویایی فضاهای شهری به حساب می‌آید. فضای شهری به ترکیبی اطلاق می‌شود که از فعالیت‌ها و بناهای مختلف فرهنگی، اجتماعی، اداری، تجاری و مانند آن و عناصر و اجزای شهری به صورتی آراسته، هماهنگ و واجد نظم و بالطبع با ارزش‌های بصری سازمان یافته باشد (آرام و فرخی، ۱۳۹۲: ۵). به طور کلی فضاهای شهری علاوه بر آنکه بیشترین ارتباط را با شهروندان و محیط زندگیشان دارند، نقش بسزایی نیز در ایجاد "هویت بخشی" و "برقراری احساس آرامش" و ... در شهرها ایفا می‌کنند (مویدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۰). در این میان پیشرفت شهرها و صنعتی شدن آنها در قرن حاضر بخصوص شهرنشینی در کلان‌شهرها باعث بوجود آمدن ناهنجاری‌های زیادی شده است. شهرنشینی به عنوان پدیده‌ای که در اثر تداخل جنبه‌های مختلف و ضروری زندگی مدرن، مظهر شبکه‌ای از روابط پیچیده اجتماعی شده است، بستر و شکل دهنده بسیاری از چالش‌های اساسی در زندگی شهروندان نیز می‌باشد (پاکزاد، ۱۳۸۴: ۲۸۲). شهرسازی معاصر با ظهور مدرنیته و تأثیرپذیری از آن با پشت کردن به مبانی معماری و شهرسازی ایرانی از یک سو، و عدم درک صحیح ماهیت برون‌گرای معماری غرب از سوی دیگر، موجب پیدایش شهرهایی بدون هماهنگی در بدنه شهری و حتی هر چند مختصر در سطح ابنیه‌ی مجاور با یکدیگر نسبت به فضای معابر است. امروز بیش از هر زمان دیگر در شهر ایرانی با هجوم آشفتگی در جنبه‌های گوناگون سیمای شهری از کالبد ساختمان‌ها تا فعالیت‌ها و رفتارهای انسانی در محیط شهر مواجه هستیم. شهر امروز ایرانی به طور عام، برخاسته از محیط طبیعی، فرهنگی، تاریخی و اجتماعی سرزمین بستر خود، در شرایط تأثیر متناسب و هماهنگ این عوامل، نیست (فکوهی، ۱۳۸۳: ۴۸).

در حال حاضر شهر اردبیل از لحاظ سیمای بصری با مشکلات حادی روبه رو شده است. از انواع آلودگی که در سطح شهر مشاهده می‌گردد، می‌توان به آلودگی‌های بصری اشاره کرد؛ نماهای فرسوده و کثیف بسیاری از ابنیه‌ها، استفاده نادرست از برگه‌های مختلف تبلیغاتی در سطح دیواره خیابان‌ها و معابر، سیمای نامناسب کف‌سازی پیاده‌روها، ازدحام بیش از حد جمعیت در سطح برخی از معابر در نتیجه استفاده بی‌رویه و نابجا از مبلمان خیابانی غیر ضروری، وجود جوی‌ها و جداول خیابانی روباز و بسیاری موارد دیگر به دلیل تاثیرگذاری بر میزان مطلوبیت و جذابیت بصری فضاهای بیرونی از جمله مظاهر آلودگی بصری به شمار می‌روند. از این رو، هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل رابطه بین سیمای بصری شهر و رفتار شهروندان با تاکید بر شهر اردبیل می‌باشد.

چارچوب نظری

سیمای شهر

آدمی از همان ابتدای پیدایش جوامع و مراکز زیستی اولیه برای پاسخ به یکی از اساسی‌ترین نیازهای طبیعی و فطری خویش تلاش کرده، محیط ساخته شده‌ی خود را تحت نظم و کنترل درآورد (ملکی و احمدی، ۱۳۹۲: ۳). به علت وجود بار معنایی و کاربردی مشترک بین سیما و منظر شهری، گاه امکان اشتباه در درک درست و تفکیک این دو اصطلاح وجود دارد؛ آن گونه که هنوز هم در برخی مجامع داخلی، سیمای شهر از منظر شهری اشتباه تلقی می‌شود؛ در حالی که منظر شهری یک منظر عینی از شهر است که اجزای آن را عناصر ملموس و کارکردی تشکیل

می‌دهد؛ برعکس، تصورات، برداشت‌ها و ادراک افراد و مخاطب از عناصر موجود در شهر را می‌توان به عنوان سیمای شهر تعریف نمود (محمودی، ۱۳۸۹: ۲۸). در واقع تصویر ذهنی شهر یا سیمای شهر، کلیت به هم پیوسته‌ای از نمادها و نشانه‌هاست که به مفاهیم، ارزش‌ها، معانی و چیزهایی شبیه آن واقعیت می‌بخشد (پورجعفر و صادقی، ۱۳۸۷: ۹۹). به عقیده لینچ، شهر تنها در حد قالب کالبدی و نقشه شهری معنا پیدا نمی‌یابد، بلکه شهر به همراه ساکنان آن و دیدگاه آنان نسبت به شهرشان معنا می‌یابد، به عبارت دیگر، بیشترین تاکید لینچ به کشف و درک تصویر ذهنی شهروندان و ناظران از شهرهایشان است (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۲۳). اگرچه سیمای شهر نخستین جلوه از شهر می‌باشد که در ذهن و حافظه شهروندان باقی می‌ماند اما متأسفانه مدت زیادی است که از نظر مدیران و برنامه‌ریزان شهری دور مانده است (نیکمرد نمین و محمودی، ۱۳۹۰: ۶۵). مسئله توجه به سیمان شهر، فقدان آن و کوشش در شناسایی و به وجود آوردن آن از جمله یک از مهمترین مشکلات شهر است. افزایش جمعیت که مدام زندگی شهرها را تهدید می‌کند و از جمله عوامل فساد و پستی و بیگانگی در شهرها است؛ روی آوردن بی‌رویه جمعیت روستائی به شهرها و شهرهای بزرگ، مسائل ترافیک، مسائل آلودگی هوا، مسئله فضای باز، فضای سبز و فضای بازی و بسیاری مسائل دیگر مانند آن در عین آن که به جای خود قابل توجه و سزاوار اندیشه فراوانند مسائلی هستند که درباره‌شان به‌طور کلی و نسبی چندین برابر مسئله سیمای شهر و مشکلات آن سخن گفته شده و کتاب و مقاله به رشته تحریر درآمده است.

ادراک محیطی (روانشناسی محیطی)

علل پیدایش روانشناسی محیطی، همانا مسائل روزافزون محیطی و تأثیرات آن بر رفتار انسان در مکان-فضا، مسائل مربوط به برنامه‌ریزی‌ها، طراحی‌ها، مسائل مربوط به ادراک محیطی و بالاخره ارزیابی و سازگاری محیطی می‌باشد (شکویی، ۱۳۸۲: ۱۲۱). ادراک را می‌توان فرایندی هدفمند دانست که طی آن فرد به دریافت اطلاعات محیطی می‌پردازد که برآمده از فرهنگ و ارزش‌های ساختاری حاکم بر جوامع بشری می‌باشد. در این رابطه ادراک محیطی، فرایندی است که انسان داده‌ها و انگاشت‌های ذهنی لازم را از محیط پیرامون دریافت می‌کند. ادراک محیطی با شناخت انسان از محیط همراه است و بر این اساس نتیجه برهم کنش ادراک حسی و شناخت می‌باشد. (پورجعفر و صادقی، ۱۳۸۷: ۹۸). در این میان نقشه ادراکی در واقع تجمعی از درک ساختار محیط و ویژگی‌های مفاهیم ذهنی محیط است (Sidanin, 2007: 64) سیما و شکل شهرها در معرض دید مستمر میلیون‌ها نفر از مردم قرار دارند و بیش از هر چیز دیگر از طریق دید بر روحیه مردم تأثیر می‌گذارد. این شکل می‌تواند همانند هنر موسیقی، ادبیات و نقاشی کاملاً موزون، و یا با اغتشاش همراه و بر رفتارها، فعالیت‌ها و ارتباطات شهری تأثیری نامطلوب برجای گذارد. ساماندهی شکل شهر که رکن اساسی طراحی شهری به حساب می‌آید درحقیقت ظرفی است که امکان می‌دهد تا رفتارها، فعالیت‌ها و ارتباطات شهری در آن بپیوندد ارتباطات به موازات و به تناسب پیچیده‌تر شدن جوامع ما با سرعت فوق‌العاده زیادی افزایش می‌یابند، بنابراین تجزیه و تحلیل نظام علایم و نشانه‌ها به معنی توانایی تجسم و کشف رمز محیطی است که در آن زندگی می‌کنیم. به عبارت دیگر، تجسم شهر از طریق انبوهی از نمادها و

علایم کم و بیش خوانا برای انسان مقیم، میهمان، بومی، یا غریبه محقق می‌شود. این نمادها و علایم با درجات گوناگون مفاهیمی دربردارند که روابط میان انسان و سرزمین او را عینیت می‌بخشند.

وندالیسم

امروزه مدیران و برنامه‌ریزان در محیط‌های شهری با مسائل و آلودگی‌های محیطی و اجتماعی بسیاری رودررو هستند. صاحب‌نظران در بررسی‌های جغرافیایی انواع جرایم و رفتارهای ناهنجار شهری به تأثیر چند عامل کلیدی قانون، مجرم، قربانی، زمان و مکان جرم توجه می‌کنند و در میان این عوامل، نقش عوامل و شرایط مکانی در پیدایش ناهنجاری‌های رفتاری از حیث لزوم اتخاذ تمهیدات پیشگیری کننده در مدیریت و برنامه‌ریزی‌های محیطی حائز توجه ویژه است. انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی و آلودگی‌های محیطی در مکانها و فضاهای شهری گرایش به هم مکانی و هم زمانی دارند. در صورت ایجاد دسته‌ای از انواع آلودگی‌های محیطی زمینه برای بروز آلودگی‌های رفتاری (یا متقابلاً برعکس) نیز فراهم می‌شود. ابعاد مفهوم آلودگی‌های محیطی در این چارچوب، شامل محورهای زیر می‌شوند:

۱- آلودگی فیزیکی (وجود مواد زاید جامد در محیط)

۲- آلودگی دیداری (اغتشاش بصری)

۳- آلودگی نمادی (اطلاعات محیطی) و خوانایی

۴- آلودگی نور (تاریکی)

۵- آلودگی صوتی

جرم شناس معروف امریکایی (Edvin, saterland)، در چارچوب نظریه‌اش معتقد است اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل ناهنجار قرار گیرد، شانس و احتمال قانون شکنی‌اش افزایش می‌یابد. پارک، شاو و مک‌کی ثابت کرده‌اند که در مناطق کثیف (محلات کثیف) همراه با از بین رفتن کنترل‌های اجتماعی، اعمال جنایی به شکل طبیعی جلوه می‌کند. تراشر نیز چنین می‌نویسد: حالا که تعریفی کلاسیک از زندگی گروهی در محیط‌های کثیف در دست داریم، می‌توان گفت که تخلف و جنایت نتیجه طبیعی این نوع محیط است (صالحی، ۱۳۸۶: ۸۳).

آرامش

آرامش عبارت است از حالت اطمینان و سکون نفس، به طوری که در برابر رویدادهای مختلف زندگی و حوادث ناگوار و شرایط سخت متزلزل نشود تا بتواند با خونسردی در فضای روانی امن و آرامی با مشکلات روبرو شود و راه حل مناسب و منطقی را بیابد و با بروز رفتار انطباقی مناسب، سازگاری لازم را کسب نموده و از این طریق کارآمدی خود را در شرایط مختلف تامین کند. رسیدن به آرامش و اطمینان و دوری از افسردگی و اضطراب از اساسی‌ترین نیازهای سرشتین آدمی و از دیرباز جزو مسائل اساسی بشر بوده است؛ همین مسئله موجب شده تا در زمینه‌ی شهر و طراحی و گرافیک محیطی ضمن تشریح علل آرامش روحی و روانی آدمی، راهکارهایی در زمینه‌ی

پاسخ به نیاز اساسی بشر ارائه شود؛ از طرف دیگر، بهداشت و سلامت روانی یکی از نیازهای اجتماعی نیز هست، چراکه عملکرد مطلوب جامعه مستلزم برخورداری از افرادی است که از نظر سلامت و بهداشت روانی در وضعیت مطلوبی قرار داشته باشند. آرامش و راحتی، حالتی است که فشارهای درونی انسان آزاد می‌شود. عوامل طبیعی، جدایی ترافیک، آرام سازی محیط، کم کردن آلودگی صوتی و منظر، ایجاد خرد فضا و ایجاد مبلمان شهری، از جمله عواملی هستند که می‌توانند به ایجاد حس راحتی و امنیت کمک کنند (کوکبی، ۱۳۸۴: ۷۳). بنابراین هر مکانی حایز این شرایط باشد، نشان از کیفیت محیط شهری مناسب می‌باشد (بهرامی نژاد، ۱۳۸۳: ۱۹۷).

امنیت

فضای شهری و روابط جاری در آن باهم در ارتباط متقابل هستند و از هم تاثیر می‌پذیرند. انسان از طریق روابط اجتماعی - فرهنگی به فضا، فرم، عملکرد و اهمیت می‌بخشد و ساماندهی فضا به نوبه خود به تغییر شکل این روابط می‌انجامد. بنابراین ساخت و طراحی فضاهای شهری بر فرآیند زندگی اجتماعی تاثیر گذاشته و می‌بایست از نظر جسمی و روانی برای شهروندان کارایی داشته باشد. خوانایی یک شهر از طریق ابزار کالبدی آشکار می‌شود و به میزانی که یک کالبد بتواند با شهروندان خود از طریق ویژگی‌های کالبدی ارتباط نمادین ایجاد کند، یک شهر خوانا و ناخوانا ارزیابی می‌شود. وقتی فضایی خواناست به احساس راحتی و امنیت کمک می‌کند و برعکس هنگامی علائم راهنما وجود ندارد و فضا گیج کننده است، احساس امنیت از بین می‌رود (H. Russ, 2005: 22). در نظر گرفتن خواست گروه‌های سنی مختلف و ناتوان جسمی جامعه از نظر دسترسی، امنیت، آرامش، خلوت یا تحرک فضایی، تنوعی را در فضای شهری پدید می‌آورد که هر گروهی برای خود، قلمرویی را در آن متصور شده و به خیالت و فضای شهری مرتبط می‌شود. توجه به راه پیاده، به عنوان فضای عمومی که حیات شهر در آن جریان دارد، و در نظر گرفتن ترکیبی از انواع عرصه‌ها، تماما سبب برقراری ارتباط بهتر با محیط و نظارت مسوولانه‌تر بر فضا می‌شود (Salingeros, 1999: 213).

تبلیغات

در عصر اطلاعات، اطلاع‌رسانی مهمترین نقش را در شکوفائی، پویائی و فرهنگ سازی جوامع برعهده داشته و شرط اولیه ایجاد بستر مناسب جهت ترویج فرهنگ به حساب می‌آید. بنابراین دولت و سازمان‌های مرتبط که متولیان امر فرهنگ‌سازی جامعه می‌باشند بایستی اطلاع‌رسانی مناسب را در جامعه انجام داده و با هدف بلندمدت رفتارهای مناسب اجتماعی را ترویج نمایند. قسمتی از این اطلاع‌رسانی بایستی در سطح شهر به عنوان سمبل اجتماع و توسط شهرداری بعنوان متولی آن که اساسی‌ترین نقش را در تبلیغ فرهنگ شهرنشینی و به تبع آن فرهنگ سازی دارد، صورت گیرد که نتیجه فرهنگ‌سازی پیشرفت جامعه، آسایش عموم و پائین آوردن نرخ خدمات شهری را به همراه خواهد داشت. در گذر تاریخ از ابزارهای متنوعی جهت اطلاع‌رسانی و تبلیغات استفاده شده است که نمونه آن در عصر حاضر رسانه‌ها و استفاده از مواردی چون نوشته‌های کاغذی، پوستر، بیلبرد و ... می‌باشد که در شهرهای مختلف کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. فرایند ارتقاء و توسعه ویژگی‌ها و خصوصیات بصری، آرایشی و پیرایشی

است که در فضاهای شهری انجام می‌پذیرد. این فرایند یک رویکرد پیشرفته است که برای تحقق زیبایی و راضی نگه داشتن شهروندان و پاسخگویی به نیازهای اجتماعی آنان ابزارهای اجتماعی را مورد مطالعه و استفاده قرار می‌دهد. تبلیغات تکنیکی است که برای اطلاع‌رسانی و تاثیرگذاری بر رفتار انسان، ماهرانه از نمادها، نشانه‌ها، حروف و علائم استفاده می‌کند (زیبایی و رضازاده، ۱۳۸۹: ۸۲). داستان تابلوهای شهری مساله‌ای است که اگر قانونی بر آن حاکم نباشد آشفتنگی بصری ما را هر روز بیشتر می‌کند. مدیران شهر باید آگاه باشند که شتاب و سرعت جاری در شکل‌گیری شهر از جمله ساختمان‌ها، مغازه‌ها و نشانه‌های شهری به قدری سریع است که شهروندان حس می‌کنند باید خیلی بیشتر خود را با تغییرات شهر هماهنگ کنند.

نور

مهم‌ترین ویژگی شرایط آلودگی رفتاری و جرم‌خیزی در زمان شب؛ تاریکی، کم‌نوری و توزیع نامناسب سیستم روشنایی (آلودگی نوری) است، که بر محیط حاکم می‌شود و فرصت مناسبی را برای افراد بزهکار فراهم می‌سازد تا در پوشش تاریکی با اطمینان از پایین بودن امکان دیده شدن، نسبت به اعمال بزهکارانه و رفتارهای آنومیک خود اقدام کنند. طبق تحقیقات انجام گرفته، توسعه سیستم روشنایی، ترس از جرایم را کاهش می‌دهد. نتایج مطالعات حاکی از آن است که با تقویت سیستم روشنایی در منطقه‌ای جرم‌خیز، ۶۲ درصد از ساکنان احساس ایمنی بیشتری کرده و تعداد وقایع و فجایع به طرز بی‌سابقه‌ای کاهش یافت (Weaker and Weitzman, 1995). علاوه بر این، اهمیت نور در محیط‌های انسان‌ساخت حتی بر کیفیت معماری نیز تأثیر می‌گذارد. به قول لکوربوزیه: معماری بازی استادانه صحیح و با شکوهی از احجام ترکیب شده زیر نوراست. چشمان ما تربیت شده‌اند که فرم‌ها را زیر نور ببینند، سایه و روشن، این فرم‌ها را آشکار می‌سازد (صالحی، ۱۳۸۶: ۸۷). متفاوت و متناسب بودن میزان روشنایی برحسب مکان و زمان، در طراحی روشنایی شهر اهمیت دارد. اساساً موضوع روشنایی شهر و فضاهای شهری می‌بایست به صورت جامع طراحی شده و همه مشخصه‌های مؤثر و کارکردی روشنایی شامل امنیت اجتماعی، ایمنی عبور و مرور و نیز زیبایی و منظرسازی شبانه مورد نظر قرار گیرد.

هویت شهری

محیط زندگی انسان تأثیر بسزایی در رفتار و هویت انسان به سمت ارزش‌های مستتر در خویش دارد در این میان شهر را می‌توان محیطی برای تجلی هویت، ارزش‌های منبعث از اعتقادات، جهانبینی و فرهنگ ساکنین و پدید آورندگان خود دانست. این مفهوم در طول دوران و در سرزمین‌های مختلف با محیط‌های طبیعی و انسانی متفاوت و تحت تأثیر تحولات تاریخی و ایدئولوژیکی، تغییرات بسیاری به خود دیده است. به ویژه تحت تأثیر تحولات مدرنیته، تغییر فزاینده یافته است به گونه‌ای که بسیاری از عناصر و اجزای شهر کهن در آن رنگ باخته‌اند (موحد و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). شهرها و فضای شهری در گذشته از استقلال و شخصیت و هویت ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. در حالیکه اغلب شهرهای امروزی که در ذهن عموم شکل گرفته است، جز مجموعه‌ای از ساختمان‌های بلند، خیابانها، ادارات و پارکها نیست که در نتیجه آن تعلق خاطر به این فضاها به مرور کمتر و کمرنگ‌تر می‌شود (مقدم،

۱۳۸۶). در شهرهای گذشته رنگ‌های طبیعی مصالح محلی که بناها بوسیله آن ساخته می‌شد به شهر چهره‌ای هماهنگ و همگون می‌داد و با روحیه اقلیم و فرهنگ مردم نیز بیشتر تطبیق می‌کرد. به این ترتیب رنگ هر شهر جنبه‌ای از هویت آن محسوب می‌شد (بهزاد فر، ۱۳۸۶: ۶۲). در این میان "بحران هویت" به مثابه عارضه شهرنشینی لجام گسیخته و فاقد کنترل به یکی از مهمترین چالش‌های اجتماعی و فرهنگی معاصر بدل شده و انعکاس کالبدی آن بصورت شهرهای بی‌هویت و آشفته ظاهر شده است.

رنگ و انسان

محیط اطراف بشر توسط رنگ‌ها احاطه شده است. به طور کلی دنیای اطراف از دو عنصر مهم تجسمی تشکیل شده است؛ این دو عنصر عبارتند از: فرم و رنگ که هر کدام لازم و ملزوم یکدیگرند (بهادری، ۱۳۸۰: ۴۲). تحقیقات روانشناسی محیط ثابت کرده است که نوع ترکیب رنگ‌های استفاده شده در محیط‌های انسان‌ساخت در وضعیت روحی مردم مؤثر می‌باشد، ماکس لوچر بعد از آزمونی که در مورد رنگ‌ها انجام داده به این نتیجه رسید که تنش‌ها و نابسامانی‌های محیطی غیرقابل تحمل موجب رفتاری نامناسب می‌شود و می‌تواند بر شخصیت فرد تأثیر بگذارد. با این همه این تأثیرات لزوماً دائمی نیستند و اگر به موقع تشخیص داده شود، می‌توان با تغییر رنگ محیط وضعیت مناسبی را به وجود آورد و شخصیت نامتعادل را تحت درمان قرار داد و از این طریق ناهنجاری‌های شخصیتی را بر طرف کرد (صالحی، ۱۳۸۴: ۷). امروزه معماران بلوک‌های بزرگ ساختمانی را با رنگ‌های یکدست رنگ آمیزی می‌کنند. آنان باید بدانند تنها مردمی که احساس رنگ مشابه دارند از چنین رنگ‌آمیزی، لذت می‌برند و به نظر افراد دیگر این ترکیبات رنگ، کمابیش توی ذوق می‌زنند. رنگ‌های نامطلوب فشار و استرس شدید روی افراد حساس ایجاد می‌کند (سید صدر، ۱۳۸۴: ۲۸). حقیقت این است که تصور دنیایی بدون رنگ برای هیچ یک از ما ممکن نیست. در محیط شهری رنگ را در همه جا می‌توان دید؛ در بدنه و نمای ساختمان‌ها، پوشش بام، کف سازی‌ها، مبلمان شهری، فضای سبز، خودروها و حتی آسمان شهر و رنگ آمیزی لباس افراد که همگی نقش مهمی در تعیین چهره رنگی شهر دارند. برای مثال در برخی جوامع رنگ‌های تیره و کدر غالب هستند که مسلماً این موضوع شهرهای آن جوامع را متفاوت از شهرهایی می‌کند که مردم آن تمایل به رنگ‌آمیزی‌های تند و شاد دارند. رنگ‌ها تعبیر روانی مختلفی دارند و حتی می‌توان خصوصیات افراد یا جامعه را از روی رنگ‌هایی که استفاده می‌کنند و دوست دارند، شناسایی کرد. از این جهت رنگ ابزاری مهم در جهت هدایت و القای حالات روانی خاص به افراد و جوامع است. فضاهای تیره و ناهمگون، افراد را دچار افسردگی و فشارهای روانی ناخواسته می‌کند، در حالی که خود افراد نیز از دلایل واقعی آن با خبر نیستند.

جهت‌یابی

جهت‌یابی، توانایی تعیین موقعیت و رسیدن به مقصد در محیط به صورت ذهنی و رفتاری است (Prestopnik and Ewoldsen, 2000: 17). اپیلارد و همکارانش جهت‌یابی را نوعی فرایند ادراکی پویا در جایی که حرکت در فضا نیازمند درگیری متوالی در خواندن و تفسیر کردن و باز نمودن آن فضا است، می‌دانند (Appleyard and et al., 1994).

جهت‌یابی در واقع فعالیت پیچیده‌ای است، شامل فرآیندهای گوناگون تجسس و منابع اطلاعات که نشانه‌ها یکی از اجزای آن‌اند. این فعالیت به تفاوت‌های سنی و جنسی، حس جهت‌یابی، آشنایی با محیط و راهبردهای جهت‌یابی بستگی دارد (Thompson and Travlou, 2007: 112). هر شهر یا هر بخشی از آن، برای اینکه بتواند تصویری واضح در ذهن ساکنانش ایجاد کند، ضروری است که این امکان را برای آنان فراهم سازد که بتوانند به آسانی اجزای آن را شناسایی کنند و آنها را در ذهن‌شان در قالبی به هم پیوسته به یکدیگر ارتباط دهند؛ نیز می‌بایست امکان تشکیل ساختار کلی از شهر را در ذهن آنها مهیا گرداند. در واقع از این طریق شهر می‌تواند با افزایش خوانایی و نمایانی خود در اذهان ساکنان، موجب افزایش عمق و شدت تجارب انسانی از محیط زندگی گردد.

پیشینه‌ی تحقیق

همان‌طور که بیان شد، موضوع رابطه فضا و سیمای شهری با رفتارهای اجتماعی در چند دهه اخیر مورد توجه قرار گرفته است که در این بخش به تعدادی از آنها در رابطه به موضوع مورد بررسی استناد می‌شود. گامبلت و همکارانش (۱۹۹۶) جز اولین کسانی بودند که مدل‌سازی مبتنی بر کنشگر را به کار گرفتند. آنها با برنامه RBSIM حرکت بازدیدکنندگان را در طول راه‌ها مدل‌سازی کردند. فارنس و همکارانش (۲۰۰۰) این مفهوم را بسط داده‌اند تا شبیه‌سازی‌های رفتار فردی و جمعی را در محیط شهری مدل‌سازی شده ایجاد کنند. هرچند تحلیل‌های رفتاری براساس واقعیت رفتار افراد در شهر است، اما سختی روش‌های مربوط به این رویکرد موجب شده کمتر از آن استفاده شود. به طور کلی رویکردهای متفاوت در تحلیل‌های بصری را می‌توان به دو دسته اصلی تقسیم کرد:

- رویکردهایی که جنبه‌های کالبدی دیدهای شهری در اولویت آنهاست (کالبد محور)
- رویکرد که جنبه‌های کیفی دیدهای شهری در اولویت آنهاست (کیفی محور)

در این رابطه پیشاب (۲۰۰۳) آزمایشی را که در آن تحلیل بصری، براساس مدل شاخص‌های محیطی، در تلاش برای پیشگویی انتخاب میسر و توسط افراد در محیط واقعی صورت می‌پذیرد به کار برد. فرض وی بر این بود که رؤیت‌پذیری عاملی اساسی در رفتار انسان و بنابراین رفتار کنشگر است.

زندیه (۱۳۸۵) در پژوهشی به بررسی نقش مبلمان شهری در هویت و سیمای شهری پرداخته و ابراز می‌دارد که به جرات می‌توان گفت هجوم بی‌رویه و حساب نشده جمعیت از روستاها و شهرهای کوچک‌تر به شهرهای بزرگ و به ویژه کلاشهرها و در نتیجه نیاز بیشتر به خدمات شهری مناسب، باعث به‌وجود آمدن سیمایی نامناسب و اغتشاش در هویت و کالبد شهر می‌شود. بطوری که در بسیاری از موارد برای پاسخ‌گویی به نیاز شهروندان در امر خدمات شهری، دقت فدای سرعت شده و حفظ هویت و زیبایی به ویژه در مبلمان شهری قربانی نیازهای مقطعی و نسنجیده روزمره شهر می‌شود. وهاب‌زاده (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی و ارتقای کیفیت محیطی و ساماندهی سیمای شهری" بدین نتیجه رسید که شهرهای اروپایی دارای ویژگی‌های فضایی متفاوتی در رابطه با سیمای شهری می‌باشند و وجود معیارهایی در سازمان بخشیدن به سیمای کالبدی شهر می‌تواند در جهت تقویت ویژگی‌های کیفی سیمای شهری موثر باشد. پژوهش زیبایی و رضازاده (۱۳۸۹) تحت عنوان "بررسی رابطه بین

سیمای بصری مناطق شهر تهران و رفتار شهروندان" نشان می‌دهد که تامین روشنایی و نور کافی، استفاده از رنگ-های شاد و متنوع در طراحی و گرافیک محیطی، جمع‌آوری زباله‌ها از معابر و خیابان‌ها در ایجاد محیطی آرامش بخش برای شهروندان و برقراری تحرک و تعادل اجتماعی شهروندان مفید واقع می‌گردد. منصوری (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی نسبت هویت با سیمای شهری پرداخته است. نتایج تحقیق بیان می‌کند که ایجاد هویت به منزله‌ی تداعی خاطرات شهر سنتی ایران در منظر شهر جدید، اقدامی است که منحصر به دخالت در سیمای محیط نمی‌شود، بلکه جنبه‌های ساختاری و برنامه‌ریزی شهر را نیز دستخوش دگرگونی می‌کند که تاثیرات آن‌ها در مرحله‌ی بعد در منظر شهر به دیده می‌آیند.

روش تحقیق

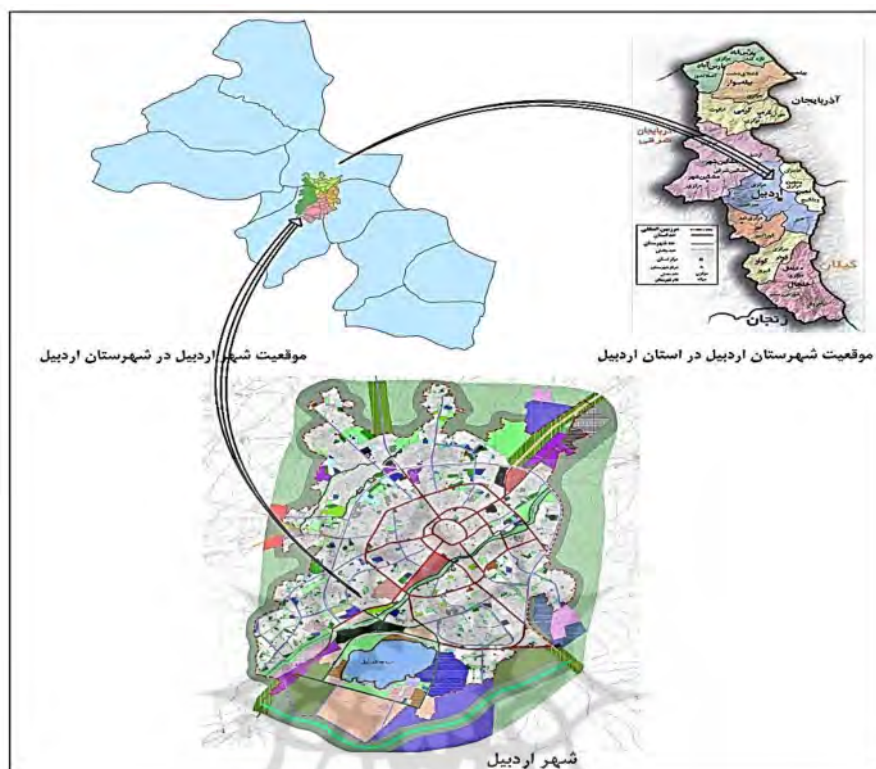
بدین ترتیب بر اساس دیدگاه‌ها و مطالب مطرح شده، نوع تحقیق کاربردی و رویکرد حاکم بر فضای تحقیق توصیفی - تحلیلی و همبستگی می‌باشد؛ جامعه آماری پژوهش شامل مدیران، معاونان و کارشناسان شاغل در حوزه معماری، شهرسازی و زیباسازی شهرداری اردبیل و اساتید دانشگاه‌های شهر اردبیل می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و براساس فرمول کوکران تعداد نمونه مناسب برای تحقیق ۴۳ نفر به دست آمد که برای افزایش روایی پژوهش این تعداد به ۵۰ نفر افزایش یافت، روش گردآوری داده‌ها در محدوده مورد مطالعه، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. در پژوهش حاضر، با توجه به موضوع مورد بررسی، از روش توصیفی در بررسی وضع موجود استفاده و تصویری کلی از قلمرو تحقیق و همچنین منطقه مورد مطالعه ارائه شده است. در روش تحلیلی نیز با تکیه بر مطالعات توصیفی و مشاهدات عینی و ابزار پرسشنامه، با بررسی نتایج حاصل از داده‌های پیمایشی از کارشناسان شاغل در شهرداری اردبیل و اساتید دانشگاه‌های اردبیل به تحلیل موضوع تحقیق پرداخته شده است. نتایج حاصل از پرسشنامه با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره در قالب نرم‌افزار SPSS پردازش شده است. روایی داده‌های تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۵۴ محاسبه شده است که در حد مطلوبی مورد تایید قرار گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

شهر اردبیل از بدو پیدایش تاکنون مراحل متفاوتی را پشت سر گذاشته است از یک طرف بستر طبیعی شهر و عوامل جغرافیایی و اقلیمی در چگونگی شکل‌گیری تاثیر داشته‌اند و از طرف دیگر دوران‌های تاریخی و اجتماعی که شهر پشت سر گذاشته چهره و کالبد شهر را شکل داده‌اند. این عوامل چنان به یکدیگر وابسته بوده و مرتبط می‌باشد که نمی‌توان یک ویژگی ظاهری را تنها حاصل شرایط طبیعی و جغرافیایی و یا وقایع تاریخی که طی کرده است دانست.

در بررسی چهره کنونی شهر کم و بیش می‌توان دوران‌های متفاوتی را دید که این شهر از گذشته تاکنون طی کرده است. مرکز شهر، هسته اولیه، محل بازار و قلب شهر بافتی ارگانیک و طبیعی دارد. البته این شهر نیز مانند

بسیاری از شهرهای ایران امروز، با ورود اتومبیل شاهد تغییراتی در بافت و کالبد شهر می‌باشیم (طرح جامع اردبیل، ۱۳۸۶: ۳) شهر اردبیل بر طبق آخرین تقسیمات دارای ۴ منطقه شهری بوده و جمعیت آن براساس نتایج نهایی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ خورشیدی بالغ بر ۴۸۲۶۳۲ بوده است.

شکل ۱: محدوده مورد مطالعه (منبع: نگارندگان)

یافته‌های پژوهش

همانطور که در جدول شماره ۱ مشهود است، ارزیابی سیمای بصری شهر از دید کارشناسان و اساتید در محدوده مورد مطالعه به این صورت است که ۵/۶٪ وضعیت سیمای شهر را بسیار بد، ۳۵/۲٪ بد، ۲۱/۱٪ متوسط و ۸/۵٪ پاسخگویان کیفیت سیمای شهر را خوب ارزیابی کرده‌اند. به عبارت دیگر ۵۸ درصد از پرسش‌شوندگان وضعیت فعلی سیمای بصری شهر اردبیل بسیار بد و بد توصیف کرده‌اند.

جدول شماره ۱: ارزیابی سیمای بصری شهر از دید کارشناسان در محدوده مورد مطالعه

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بسیار بد	۴	۸	۸
بد	۲۵	۵۰	۵۸
متوسط	۱۵	۳۰	۸۸
خوب	۶	۱۲	۱۰۰
کل	۵۰	۱۰۰	-

(منبع: یافته‌های پژوهش)

رتبه‌بندی شاخص‌ها به لحاظ اهمیت نشان می‌دهد که تامین آرامش با ۶۴٪ بیشترین، و جلوگیری از بروز وندالیسم با ۲٪ کمترین انتظار پاسخگویان از سیمای بصری شهر اردبیل می‌باشد در این رابطه توجه به هویت شهری با ۲۰٪، جهت‌یابی بهینه با ۱۰٪ و تامین امنیت با ۴٪ در الویت‌های بعدی قرار دارند.

جدول شماره ۲: رتبه‌بندی شاخص‌ها به لحاظ اهمیت از دید کارشناسان

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
امنیت	۲	۴	۴
آرامش	۳۲	۶۴	۶۸
وندالیسم	۱	۲	۷۰
جهت‌یابی	۵	۱۰	۸۰
هویت شهری	۱۰	۲۰	۱۰۰
کل	۵۰	۱۰۰	-

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول شماره سه، نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که از بین تمام متغیرهای مورد مطالعه فقط آرامش با سیمای بصری شهری ($r=0.523$) رابطه معنی‌داری وجود دارد و بین متغیر آرامش با هویت شهر ($r=0.418$) و امنیت ($r=0.364$) رابطه معنادار می‌باشد. در ضمن برای تحلیل رابطه بین هویت شهر با سایر متغیرها، رابطه معناداری بین این متغیر با متغیر جهت‌یابی ($r=0.460$) و متغیر امنیت ($r=0.635$) وجود دارد. و نیز جهت‌یابی با هویت شهر و امنیت با آرامش شهری رابطه معناداری دارند. این در حالی است که متغیر جلوگیری از بروز وندالیسم با هیچکدام از متغیرهای پژوهش دارای رابطه معناداری نمی‌باشد. معنی‌داری رابطه میان میزان آرامش با سیمای بصری شهری بر طبق نتایج مصاحبه و بررسی‌ها حاکی از آن است که بینندگان وجود مناظری چون؛ ساختمان‌هایی با پنجره شکسته، نماهای کثیف و مخدوش، تابلوهای کثیف و شکسته، عدم هماهنگی و نظم در ترافیک، وجود دیوارنویسی‌های ناهنجار، وجود آثار وندالیسمی در مبلمان شهری و... برای شهروندان عادی، ناخشنودکننده و برای بزهکاران توجیه‌کننده آلودگی رفتاری‌شان در آن نقاط می‌دانند.

جدول شماره ۴: ضریب همبستگی شاخص‌های سیمای بصری شهری مطرح در مطالعه

سیمای شهر	سیمای شهر	وندالیسم	آرامش	هویت شهر	جهت‌یابی	امنیت
سیمای شهر	Pearson Correlation	۱	۰/۵۳۳	۰/۱۵۰	۰/۱۹۸	۰/۲۴۰
	Sig. (2-tailed)		۰/۰۷۶	۰/۲۹۸	۰/۱۶۸	۰/۰۹۴
وندالیسم	Pearson Correlation	۰/۲۵۳	۱	۰/۱۴۴	-۰/۰۰۵	۰/۱۲۸
	Sig. (2-tailed)		۰/۰۷۶	۰/۳۱۹	۰/۹۷۰	۰/۳۷۷
آرامش	Pearson Correlation	۰/۵۳۳	۰/۱۴۴	۱	۰/۲۳۳	۰/۳۶۴

۰/۰۰۹	۰/۱۰۳	۰/۰۰۲		۰/۳۱۹	۰۰۰	Sig. (2-tailed)	
۰/۶۳۵	۰/۴۶۰	۱	۰/۴۱۸	۰/۰۹۱	۰/۱۵۰	Pearson Correlation	هویت شهر
۰۰۰	۰/۰۰۱		۰/۰۰۲	۰/۵۲۸	۰/۲۹۸	Sig. (2-tailed)	
۰/۳۲۰	۱	۰/۴۶۰	۰/۲۳۳	-۰/۰۰۵	۰/۱۹۸	Pearson Correlation	جهت یابی
۰/۰۲۴		۰/۰۰۱	۰/۱۰۳	۰/۹۷۰	۰/۱۶۸	Sig. (2-tailed)	
۱	۰/۳۲۰	۰/۶۳۵	۰/۳۶۴	۰/۱۲۸	۰/۲۴۰	Pearson Correlation	امنیت
	۰/۰۲۴	۰۰۰	۰/۰۰۹	۰/۳۷۷	۰/۰۹۴	Sig. (2-tailed)	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج حاصل رگرسیون چند متغیره

در رگرسیون چندمتغیره، مقادیر یک متغیر (متغیر وابسته Y) توسط دو یا چندمتغیر دیگر (متغیرهای مستقل X_1, X_2, X_3 و ...) برآورد می‌شود. در این ارتباط، در پژوهش حاضر متغیرهای وندالیسم، هویت شهر، آرامش، جهت‌یابی و امنیت هرکدام یک بار به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است تا میزان اثرگذاری شاخص‌های سیمای شهری بر آنها مشخص شود، از تحلیل نتایج ستون بتای استاندارد شده می‌توان نتیجه گرفت که شاخص‌های سیمای بصری شهر بیشتری تاثیر را با ضریب $۰/۵۳۳$ بر آرامش شهروندان داشته است. در واقع فضاهای شهری نقش بسزایی در برقراری احساس آرامش شهرها ایفا می‌کنند. این دسته از فضاها با در بر گرفتن سه بعد کالبد، عملکرد و معنا در صدد افزایش سطح کیفیت زندگی شهری و تشویق شهروندان جهت برقراری هرچه بیشتر تعاملات اجتماعی محیط‌های شهری می‌باشند. در این راستا سیمای شهری به عنوان یکی از عناصر شکل‌دهنده و بخشی از ادراک کالبدی فضاهای شهری به طور مستقیم بر مطلوبیت یا عدم مطلوبیت این فضاها و در نهایت بر شهروندان، فعالیت‌ها و رفتارهایشان، به عنوان کاربران اصلی محیط تاثیر خواهد داشت. در این میان به اعتقاد پاسخگویان اگر تصویر به نمایش درآمده از سیمای شهر اردبیل مغشوش، نفرت‌انگیز و یا حتی یکنواخت باشد؛ به طور مستقیم علاوه بر آنکه شهروندان و احساساتشان را تحت تاثیر قرار می‌دهد، بستر بروز ناآرامی، ناهنجاریهای اجتماعی و ایجاد ناامنی در محیط‌های شهری اردبیل را بیش از گذشته فراهم خواهد کرد از دحام تابلوهای درون شهری، برهم ریختگی و عدم تناسب آنها از نظر رنگ، سایز و اندازه، مکان و محل نصب منجر به آشفتگی‌های ذهنی شهروندان می‌گردد. تاثیرگذاری شاخص‌های سیمای بصری شهر بر مولفه‌ها وندالیسم $۰/۲۵۳$ می‌باشد براین اساس می‌توان گفت با استفاده از عوامل و عناصر فضایی، کالبدی و ادراکی مناسب، فضاهایی بوجود آورد که انجام فعالیت‌های مطلوب را تسهیل و از انجام فعالیت‌های نامطلوب معمانت به عمل آورد کمبود فضاهای عمومی و ورزشی پر نشدن اوقات فراغت و تخلیه نشدن هیجانانگیز روحی نوجوانان مهمترین عوامل زمینه‌ساز وندالیسم در شهر اردبیل می‌باشد. میزان تاثیرگذاری سیمای بصری شهر با ضریب $۰/۲۴۰$ بر مولفه امنیت نشان می‌دهد علی‌رغم وجود امنیت، احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه بخصوص محلات مناطق سه و چهار، پایین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شده است. متأسفانه با توجه به توسعه نامتوازن محلات شهری، افزایش ناهنجاری‌های محیطی، وجود اصوات مزاحم، وجود انواع آلودگی‌ها با ایجاد منظر نامطلوب به حس آشفتگی و ناامنی در این محلات دامن زده است.

جدول ۴. نتایج رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی شاخص‌های خصومت از طریق متغیرهای مورد مطالعه

متغیر مستقل	متغیر وابسته	R	R2	SE	B	Beta	T
شاخص‌های سیمای بصری شهر	وندالیسم	۰/۲۵۳	۰/۰۶۴	۰/۰۹۹	۰/۱۸۰	۰/۲۵۳	۱/۸۲۴
	هویت شهر	۰/۱۵۰	۰/۰۲۳	۰/۱۷۵	۰/۱۸۴	۰/۱۵۰	۱/۰۵۱
	آرامش	۰/۵۳۳	۰/۲۸۴	۰/۱۲۷	۰/۵۵۵	۰/۵۳۳	۴/۳۶۵
	جهت‌یابی	۰/۲۴۵	۰/۰۲۲	۰/۱۵۶	۰/۱۶۲	۰/۱۲۸	۱/۰۳۱
	امنیت	۰/۲۴۰	۰/۰۵۷	۰/۱۷۳	۰/۲۹۷	۰/۲۴۰	۱/۷۱۱

(منبع: یافته‌های پژوهش)

میزان تاثیرگذاری شاخص‌های سیمای بصری شهر به ترتیب با ضرایب، ۰/۱۵۰، ۰/۱۲۸ بر مولفه‌ها هویت شهری و جهت‌یابی شهری می‌باشد که در جدول نشان داده شده است. در اردبیل به جهت سابقه تاریخی و مذهبی نماهای شهری باید از نمای ساختمانهای دوران صفویه که ترکیبی از سنت و مذهب بود بیشترین بهره را برد اما با بررسی محلات مختلف شهری خبری از چنین هویتی نیست و تعداد ساختمان‌هایی که به جهت نما با فرهنگ و تاریخ اردبیل سازگار باشد به تعداد انگشتان یک دست هم نمی‌رسند در واقع اعمال سلیقه و دخالت غیرکارشناسانه در طراحی نما در کنار حاکمیت فرهنگ بساز بفروشی در اردبیل نقش مهمی در ارتباط ناموزن نماهای ساختمانی با طراحی شهری و و شهرسازی دارد. استفاده از نظرات و پیشنهادات ساکنین و استفاده‌کنندگان از محیط، لازمه ایجاد یک شهری مناسب و مورد پسند برای همگان است در جریان اصلاحات کالبدی شهر باید به پیش شرط‌هایی همچون موقعیت فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و اقلیمی و جغرافیایی نیز توجه داشت. بطوریکه که در شهر اردبیل هویت منظر شهری بایستی بر جایگاه مذهبی - فرهنگی و گردشگری آن منطبق گردد. توقع دیگری که شهروندان از سیمای بصری شهر دارند این است که با شماره‌گذاری علمی پلاک‌ها، بتوان مسیریابی درست و آسانی داشت.

نتیجه‌گیری

سیمای شهری مطلوب (تصویر ذهنی شهروندان از یک شهر) در یک رابطه دوسویه، میان میزان ادراک یک شهروند و منظر شهری مطلوب شکل می‌گیرد. افراد هنگام حرکت در شهر، سیمای شهر را درک می‌کنند و با آن تماس مستقیم دارند. در این رابطه، خوانایی نظم شهری، به لحاظ بصری تصویر ذهنی روشنی در افراد ایجاد کرده و به نوعی حس هویت، امنیت، لذت و فهم از شهر و علاقه به آن را افزایش داده و این حس تعلق رابطه آنها به شهر را بهبود می‌بخشد در واقع با شهرسازی و طراحی شهری موفق، تصویر ذهنی قوی‌تری در شهروندان ایجاد می‌شود و این تصویر، تعامل مردم با محیط را به نحو مطلوب‌تری فراهم می‌آورد. مسئله توجه به سیمای شهر، فقدان آن و کوشش در شناسایی و به وجود آوردن آن از جمله یک از مهمترین مشکلات شهر است. تحقیق حاضر در پی بررسی و نشان دادن نمایی کلی از تاثیر سیمای بصری شهر بر رفتار شهروندان شهر اردبیل می‌باشد. نتایج پژوهش بیانگر عدم رضایت اکثر کارشناسان و اساتید دانشگاه از سیمای شهر می‌باشد بطوریکه ۵۸ درصد از پرسش‌شوندگان وضعیت فعلی سیمای بصری شهر اردبیل بسیار بد و بد توصیف کرده‌اند که این مسئله بر شدت وخامت

اوضاع تاکید کرده و توجه جدی متولیان شهر را به این موضوع را دو چندان می‌کند. در بحث تعیین میزان ضریب همبستگی بین سیمای بصری شهر با متغیرهای مورد مطالعه، نتایج حاکی از آن است که بین سیمای بصری شهر و آرامش شهری رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۹ درصد به اثبات رسید ولی این موضوع در مورد سایر متغیرها صادق نبوده است. اما جا دارد به این مسئله اشاره گردد که، سایر متغیرها در این پژوهش رابطه معناداری را باهم نشان دادند از تحلیل نتایج رگرسیون چند متغیره می‌توان نتیجه گرفت که شاخص‌های سیمای بصری شهر بیشتری تاثیر را با ۰/۵۳۳ بر آرامش شهروندان و کمترین تاثیر را با ۰/۱۲۸ بر جهت‌یابی شهری داشته است. آنچه که با بررسی این پژوهش بدست آمد، مویب این مطلب است که آنچه شهروندان از سیمای بصری شهر اردبیل انتظار دارند به ترتیب تأمین آرامش و امنیت جلوگیری از بروز وندالیسم و کمک در جهت‌یابی است. به دیگر سخن، تأمین روشنایی و نور کافی می‌تواند به عنوان یکی از مولفه‌های سیمای بصری امنیت را برای شهروندان اردبیل به ارمغان آورد. همچنین برای رسیدن به آرامش در شهری همچون اردبیل، به اعتقاد کارشناسان شهری، استفاده از رنگ‌های شاد و متنوع می‌تواند ابزاری مفید فایده باشد. دیگر یافته این پژوهش بیانگر این مورد است که وجود زباله در معابر و خیابان‌ها و در معرض دید عموم منجر به بروز رفتارهای ناهنجار و غیر شهروند مدارانه خواهد بود و به این طریق بروز وندالیسم در شهر افزایش خواهد یافت. بنابراین ضرورت دارد به منظور دستیابی به احساس امنیت، به منظر شهری به عنوان اولین سطح تماس شهروندان با محیط که از دریچه نگاه بصری صورت می‌گیرد توجه ویژه‌ای داشت.

پیشنهادات

- مدیریت شهری با شکل دهی به فضاهای شهری و خلق جذابیت های شهری و معماری درون شهری از بروز خشونت ها و رفتارهای وندالیستی جلوگیری نماید.
- شکل و رنگ و نمای ساختمان‌ها می‌تواند در میزان آرامش روحی و روانی شهروندان مفید واقع گردد، پس باید با هنجارشکنان در این زمینه برخورد جدی از طرف شهرداری صورت گیرد.
- ایجاد هارمونی خاص در رنگ، سایز و اندازه، مکان و محل نصب تابلوهای شهری و نیز تحت قاعده درآوردن تابلوهای سردر مغازه‌ها بر طبق اصول و استانداردها مطرح در این زمینه.
- ایجاد نمادها و نشان‌هایی در سطح شهر که تبلوری از فرهنگ گذشته‌مان باشد، می‌تواند در هویت بخشی به شهروندان مفید واقع گردد.
- ساماندهی روشنایی و نور در سطح شهر می‌تواند استفاده از المانهای جهت‌نما را در سطح شهر در هنگام شب کمک شایانی بنماید.
- ساماندهی و بهسازی فضاهای مخروبه موجود در سطح شهر می‌تواند در ایجاد امنیت خاطر شهروندان موثر افتد.

منابع

۱. مویدی، محمد؛ علی‌نژاد، منوچهر؛ نوایی، حسین، ۱۳۹۲، "بررسی نقش مؤلفه های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه، محله اوین تهران)"، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۲۵، صص ۱۹۱ - ۱۵۹.
۲. پاکزاد، جهان‌شاه، ۱۳۸۴، "راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران"، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری.
۳. فکوهی، ناصر، ۱۳۸۳، "انسان شناسی شهر"، نشرنی، تهران.
۴. آرام، مرضیه؛ فرخی، مریم، ۱۳۹۲، "تاثیر طراحی شهری بر ارتقای کیفیت محیطی و الگوهای رفتاری شهروندان"، ماهنامه تخصصی شهر و منظر، سال سوم، شماره ۳۰، صص ۱۴ - ۴.
۵. وهاب‌زاده، نغمه، ۱۳۸۵، "ساماندهی سیمای شهر حرکتی در جهت ارتقای کیفیت محیطی"، جستارهای شهرسازی، شماره ۱۷، صص ۱۰۱ - ۹۴.
۶. زیبایی، نیره؛ رضا زاده، راضیه، ۱۳۸۹، "بررسی رابطه بین سیمای بصری شهر و رفتار شهروندان"، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال دوم، شماره اول، صص ۹۴ - ۷۵.
۷. زندیه، مهدیه، ۱۳۸۵، "نقش مبلمان شهری در هویت و سیمای شهری"، همایش شهر برتر و طرح برتر، همدان، سازمان عمران شهرداری همدان.
۸. منصوری، سیدامیر، ۱۳۸۹، "نسبت هویت با سیمای شهری، ماهنامه دانش‌نما"، سال نوزدهم، شماره ۱۸۰ - ۱۷۹، صص ۱۵۵ - ۱۵۰.
۹. ملکی، سعید؛ احمدی، توران، ۱۳۹۲، "بررسی کیفیت بصری سیما و منظر شهری ایلام"، فرهنگ ایلام، دوره ۱۴، شماره ۳۸ و ۳۹، صص ۲۷ - ۱۰.
۱۰. محمودی، امیر سعی، ۱۳۸۹، "نظرگاه منظر شهری، مجله تخصصی منظر"، انتشارات پژوهشکده نظر، شماره ۱۱، صص ۶۱ - ۵۴.
۱۱. پورجعفر، محمدرضا؛ صادقی، علی‌رضا، ۱۳۸۷، "اصول حاکم بر طراحی هدفمند محورهای دید شاخص شهری"، نشریه هویت شهر، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۰۶ - ۹۵.
۱۲. نیکمرد نمین، صونا؛ محمودی، شهزاد، ۱۳۹۰، "وضعیت شبکه‌های انتقال نیرو و روشنایی معابر شهر قزوین (نقد و بررسی بر اساس مبحث سیما و منظر شهری همگام با توسعه شهری)"، فصلنامه سازمان نظام مهندسی ساختمان، شماره ۳۶.
۱۳. پاکزاد، جهان‌شاه، ۱۳۸۵، "سیمای شهر: آنچه کوبین لینچ از آن می‌فهمید"، مجله آبادی، شماره ۵۴، صص ۲۶ - ۲۰.
۱۴. موحد، علی؛ شمعی، علی؛ زنگانه، ابوالفضل، ۱۳۹۱، "بازشناسی هویت کالبدی در شهرهای اسلامی (مطالعه موردی: شهر ری)"، فصلنامه علمی-تخصصی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۵، صص ۵۱ - ۳۷.
۱۵. مقدم، غلامرضا؛ عسگری مقدم، رضا، ۱۳۸۶، "نقش و جایگاه هویت محله‌ای در توسعه پایدار شهری"، مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران.

۱۶. بهزادفر، مصطفی، ۱۳۸۶، هویت شهر، نگاهی به هویت شهر تهران، چاپ اول، تهران، انتشارات شهر.
۱۷. شکوهی، حسین، ۱۳۸۲، "اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا، فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی"، تهران، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
۱۸. صالحی، اسماعیل، ۱۳۸۶، "نقش آسایش محیطی فضاهای شهری در پیشگیری از ناهنجاری‌های رفتاری"، محیط‌شناسی، سال سی و سوم، شماره ۴۴، صص ۸۳-۹۴.
۱۹. صالحی، اسماعیل، ۱۳۸۴، "مولفه‌های آسایش بصری و نقش آن در مناسب سازی محیط"، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی (پروژه مطالعاتی ضوابط ایمنی فضاهای شهری و ...).
۲۰. بهادری، منصور، ۱۳۸۰، "روانشناسی کارکردی رنگ‌ها"، نشریه مدرسه نو.
۲۱. سید صدر، سید ابوالقاسم، ۱۳۸۴، "معماری، رنگ و انسان"، تهران، آثار اندیشه.
۲۲. طرح جامع اردبیل، ۱۳۸۶، "خلاصه گزارش بافت و سازمان شهری"، وزارت راه و شهرسازی، سازمان راه و شهرسازی استان اردبیل
23. Gimblett, H., Durnota, B. and Itami, R., 1996, "Spatially-explicit autonomous agents for modelling recreation use in complex wilderness landscapes". Complexity International Journal, 3. Available from: http://www.wilderness.net/library/documents/Gimblett_4-11.pdf.
24. Farenc, N., et al. 2000, "A paradigm for controlling virtual humans in urban environment simulations". Applied Artificial Intelligence, 14 (1): 69-91.
25. Bishop, I. 2003, "Assessment of visual qualities, impacts, and behaviours, in the landscape, by using measures of visibility". Environment and Planning B, 30(5): 677-688.
26. Prestopnik, J.L & Ewoldsen, Roskos, 2000, "The Relations among Wayfinding Strategt Use, Sense of Direction, Familiarity and Wayfinding Ability", Journal of Environmental Psychology, 20(2), pp. 177 – 191.
27. Appleyard, D. Lynch, K. Myer, J.R, 1994, "The View from the road", Cambridge, MIT Press.
28. Thompson, C. Travlou, P, 2007, "Open space, people space", Taylor and Francis Inc, New York, McGraw-Hill.
29. Salingaros, N , 1999, "Urban space and its information filed", university of Texas at Sa Antonio, USA.
30. H.Russ, Thomas, 2006, "Safe city strategy", SITE Planning and design hand book, , New York, Graw-Hill companies.
31. Sidanin, P. 2007, " On lynch s and post-lynchian s theorise", Architecture and civil engineering, 5(1), pp. 61 – 69.
32. Weaker, J., Weitzman, C., 1995, "Safe cities (guidelines for planning ,design and management)" , Van Mustard Reinhold.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی